

SPIS TREŚCI

Wstęp	9
ROZDZIAŁ I	
Wiadomości ogólne o konstytucji jako najważniejszym w państwie akcie prawnym	13
1. Pojęcie, geneza i funkcje konstytucji	13
2. Konstytucja ustawą zasadniczą państwa	16
3. Gwarancje konstytucji	22
ROZDZIAŁ II	
Konstytucje polskie wcześniejsze niż Konstytucja RP z 1997 r.	27
1. Ustawa Rządowa z 3 maja 1791 r. – Konstytucja Pierwszej Rzeczypospolitej.	27
2. Konstytucje Drugiej Rzeczypospolitej	30
2.1. Konstytucja marcowa z 1921 r.	31
2.2. Konstytucja kwietniowa z 1935 r.	36
3. Akty konstytucyjne Polski Ludowej.	41
3.1. Mała konstytucja z 1947 r.	41
3.2. Konstytucja lipcowa z 1952 r.	45
4. Akty konstytucyjne Trzeciej Rzeczypospolitej	55
4.1. Akty konstytucyjne z lat 1989–1990	55
4.2. Mała konstytucja z 1992 r.	61
ROZDZIAŁ III	
Przygotowanie i uchwalenie Konstytucji RP z 1997 r.	65
1. Nieskuteczne próby uchwalenia nowej konstytucji	65
2. Uregulowania prawne określające tryb przygotowania i uchwalenia nowej konstytucji	67
3. Przebieg prac nad nową konstytucją, jej uchwalenie i wejście w życie.	72

4. Kilka istotnych spraw ustrojowych będących przedmiotem sporów, w których osiągnięto kompromis w pracach nad nową konstytucją.	80
4.1. Potrzeba kompromisu.	80
4.2. Problemy aksjologii (wartości konstytucyjnych).	82
4.3. Niektóre zasady ustrojowe.	84
4.4. Inne istotne zagadnienia ustrojowe.	86

ROZDZIAŁ IV

Treść Konstytucji RP z 1997 r.	89
1. Inspiracje treści Konstytucji.	89
1.1. Rodzime wzorce konstytucyjne.	90
1.2. Inspiracje zewnętrzne.	92
2. Systematyka Konstytucji.	97
3. Aksjologia Konstytucji i jej przewodnie założenia.	103
3.1. Wartości konstytucyjne.	103
3.2. Przewodnie założenia Konstytucji.	105
4. Naczelne konstytucyjne zasady ustroju RP.	106
4.1. Naczelne konstytucyjne zasady ustroju politycznego.	107
4.2. Naczelne konstytucyjne zasady ustroju społeczno-gospodarczego.	117
5. Status prawny jednostki w Konstytucji.	120
5.1. Jednostka w Konstytucji – człowiek i obywatel.	120
5.2. Konstytucyjne zasady przewodnie statusu prawnego jednostki.	121
5.3. Charakterystyka konstytucyjnego katalogu wolności, praw i obowiązków jednostki.	125
5.4. Konstytucyjna ochrona statusu prawnego jednostki.	128
6. Źródła prawa w Konstytucji.	132
6.1. Konstytucyjny system źródeł prawa.	132
6.2. Konstytucja o niektórych rodzajach źródeł prawa powszechnie obowiązującego.	135
7. Konstytucyjny system władzy publicznej.	139
7.1. Uczestnictwo obywateli w sprawowaniu władzy publicznej. .	140
7.2. Konstytucyjny system rządów.	147
7.3. Organy ochrony porządku prawnego w konstytucyjnym systemie władzy publicznej.	169
7.5. Samorząd terytorialny w konstytucyjnym systemie władzy publicznej.	181

ROZDZIAŁ V

Najwyższa moc prawna Konstytucji RP z 1997 r.	189
1. Konstytucja „najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej” . . .	189
2. Konsekwencje najwyższej pozycji Konstytucji w systemie źródeł prawa.	191
3. Prawne gwarancje nadrzędności Konstytucji	196
4. Nadrzędność Konstytucji w warunkach uczestnictwa Polski w Unii Europejskiej.	203
5. Najwyższa moc prawna Konstytucji a obowiązek jej przestrze- gania	211
6. Najwyższa moc prawna Konstytucji a nakaz bezpośredniego jej stosowania	214

ROZDZIAŁ VI

Stabilność Konstytucji RP z 1997 r. a problematyka jej zmian	217
1. Konstytucyjne unormowania dotyczące zmian ustawy zasad- niczej	217
2. Dotychczasowe zmiany Konstytucji.	224
3. Próby, propozycje i postulaty zmian Konstytucji.	227
3.1. Parlamentarne próby zmian w Konstytucji	227
3.2. Pozaparlamentarne propozycje i postulaty zmian Kon- stytucji	231

ROZDZIAŁ VII

Konstytucja RP z 1997 r. na tle współczesnych konstytucji państw demokratycznych	241
1. Konstytucja RP a konstytucje postsocjalistycznych państw człon- ków Unii Europejskiej.	241
2. Konstytucja RP a standardy współczesnych demokratycznych konstytucji europejskich.	249
Zakończenie	253
Bibliografia	255

WSTĘP

Uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe 2 kwietnia 1997 r. i przyjęta przez naród w ogólnokrajowym referendum 25 maja 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej weszła w życie 17 października 1997 r. Obowiązuje więc już prawie 17 lat. Konstytucja ta, która wywoływała wiele sporów i dyskusji w trakcie jej przygotowywania i uchwalania, i która również obecnie spotyka się ze zróżnicowanymi opiniami i ocenami, potwierdziła generalnie swoją trafność, przydatność i skuteczność. Formułując tę ocenę zdajemy sobie sprawę, że idealnej, całkowicie nie wymagającej zmian konstytucji nie ma i być nie może.

Opracowań dotyczących różnych aspektów i problemów Konstytucji RP z 1997 r., opracowań o charakterze podręcznikowym, monograficznym, komentarzy, studiów i artykułów – jest wiele, a najważniejsze z nich zostały przywołane w wykazie wykorzystanej literatury. Ta praca z założenia ma jednak nieco inny charakter. Przedmiotem głównych rozważań w niej zawartych są normy, zasady i wartości właśnie Konstytucji RP z 1997 r. i właściwie – poza pewnymi wyjątkami – tylko one. Rozpatrywane są jednak zazwyczaj nie w odosobnieniu, ale w powiązaniu ze sobą, przy eksponowaniu ich związków i zależności. Praca nie ma być przy tym *stricte* (ściśle) monografią naukową, ale bardziej kompendium wiedzy o obowiązującej Konstytucji RP, a więc zawierać podstawowe wiadomości dotyczące naszej ustawy zasadniczej. Nie oznacza to jednak, że autor mógł ograniczyć się do „suchego” przywoływania czy cytowania przepisów Konstytucji z 1997 r. Odnosząc się do tekstu obowiązującej ustawy zasadniczej, trzeba było w niezbędnym zakresie dokonywać wykładni (interpretacji) przepisów Konstytucji, wykorzystując w tym celu zarówno ustalenia nauki prawa konstytucyjnego, jak i orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego.

Praca kierowana jest do tych wszystkich, którzy interesują się zagadnieniami konstytucyjnymi. Jej czytelnikami mogą być nauczyciele, doktoranci, studenci, nawet licealiści, a także „zwykli” zjadacze chleba, którzy chcieliby powiększyć swoją znajomość problematyki konstytucyjnej. Autor starał się więc tak ukształtować zawartość treściową pracy, aby ograniczyć do niezbędnych wymiarów rozważania o charakterze teoretycznym, które czasami były

jednak konieczne. Chodziło bowiem o to, by praca obejmowała konstytucyjne zagadnienia najważniejsze, zwłaszcza te, które powinny być interesujące bądź też użyteczne dla Czytelnika. Zamiarem autora było dostosowanie objętości pracy, charakteru wywodów oraz stosowanej terminologii również do możliwości percepcyjnych osób nie zajmujących się na co dzień kwestiami konstytucyjnymi. Nie mogło to jednak oznaczać, iż przystępność rozważań wpłynie na nadmierne ich uproszczenie, gdyż praca dotyczy Konstytucji RP z 1997 r. – aktu normatywnego obszernego, wcale niełatwego do jego zrozumienia i percepcji.

Praca składa się z siedmiu rozdziałów. Dwa pierwsze stanowią swoiste szerokie wprowadzenie do rozważań o Konstytucji z 1997 r.: rozdział I zawiera wiadomości ogólne o konstytucji jako najważniejszym w państwie akcie prawnym, w rozdziale II przedstawiono konstytucje polskie wcześniejsze niż Konstytucja z 1997 r. Cztery kolejne rozdziały poświęcone zostały wprost istotnym zagadnieniom związanym z obowiązującą Konstytucją, wskazującym na jej cechy jako ustawy zasadniczej naszego państwa: rozdział III – przygotowaniu i uchwaleniu Konstytucji; rozdział IV (najobszerniejszy) – treści Konstytucji; rozdział V – najwyższej mocy prawnej Konstytucji; rozdział VI – stabilności Konstytucji i problematyce jej zmian. W rozdziale VII podjęto próbę syntetycznego przedstawienia Konstytucji RP na tle współczesnych konstytucji państw demokratycznych.

Najtrudniejszym bodajże zadaniem autora przy pisaniu tej pracy był dobór problemów, które powinny zostać zawarte w rozdziale IV – „Treść Konstytucji RP z 1997 r.”. Praca nie miała bowiem być jakąś skróconą (czy syntetyczną) wersją podręcznika prawa konstytucyjnego, ani podręcznika o ustroju konstytucyjnym RP, a tym bardziej komentarzem do Konstytucji. Znalezienie więc „klucza” do przybliżenia Czytelnikowi treści Konstytucji było trudnym wyzwaniem, zwłaszcza, jeżeli się uwzględni dużą ilość opracowań omawiających różne zagadnienia konstytucyjne. Przyjęty w pracy sposób prezentowania treści Konstytucji z 1997 r., chociaż nie jest, bo być nie może, całkowicie różny od ujmowania tych spraw w literaturze naukowej (zwłaszcza w podręcznikach), wykazuje jednak wyraźne odmienności, wprowadzone z uwagi na – jak się wydaje – możliwość łatwiejszego przyswojenia przez nieprofesjonalnych Czytelników tych niełatwych kwestii.

Autor ma nadzieję, że w wyniku lektury tej pracy Czytelnik przekona się, że Konstytucja z 1997 r., ustawa zasadnicza naszego państwa, to akt normatywny, który służy nie tylko władzy i jej przedstawicielom, ale każdemu z nas, a więc że jest to Konstytucja dla wszystkich Polaków. Jeżeli jeszcze praca przyczyni się do zwiększenia zakresu wiedzy Czytelników w sprawach

naszej Konstytucji i ich zainteresowania zasadniczymi zagadnieniami konstytucyjnymi, wówczas autor będzie mógł uznać, że zadanie, które przed sobą postawił, w pełni zostało spełnione. Czytelnikom zainteresowanym bardziej dogłębnym poznaniem unormowań zawartych w Konstytucji RP z 1997 r. można polecić – poza dokładnym zapoznaniem się z samym tekstem Konstytucji – prace wskazane w bibliografii.